

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою «Облік і аудит»
(назва освітньої програми)

на тему: «Дебіторська заборгованість в системі обліку, контролю та оподаткування підприємств (на прикладі ТОВ «Телекарт-Прилад»)»
(назва теми)

Виконавець:

студентка ФМОІТ група 41

Хрома Вікторія Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Добрунік Тетяна Пилипівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ОДЕСА 2023

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах господарювання підвищуються відповідальність та незалежність підприємств, пов'язані із розробленням та прийняттям управлінських рішень щодо належної роботи з різними дебіторами. Недотримання договірної та розрахункової дисципліни, несвоєчасне пред'явлення претензій щодо боргів, що виникають, призводять до значного зростання невиправданої дебіторської заборгованості, а отже, до нестабільності фінансового стану господарюючого підприємства. Проте без достовірної, релевантної, систематизованої належним чином інформації про особливості обліку дебіторської заборгованості, як складової формування фінансових ресурсів, неможливе ефективне управління підприємством. Підвищення результативності діяльності підприємств можна досягти, насамперед, завдяки своєчасному формуванню облікової інформації, яка, у свою чергу, є базою для проведення контролю та здійснення аналізу виявлення слабких місць у діяльності підприємств, а на цій основі приймати об'єктивні управлінські рішення та обґрунтовувати напрями зростання ефективності торговельної діяльності. Тому актуалізується проблема забезпечення організаційно-методичних основ обліку дебіторської заборгованості, яка буде сприяти надходженню та обробці якісної інформації для потреб управління і пошуку на цій основі способів підвищення прибутковості підприємства і зміцнення його конкурентних позицій на ринку.

Дослідженню проблематики обліку та контролю дебіторської заборгованості, а також її впливу на базу оподаткування підприємницьких структур присвячені численні праці провідних вітчизняних вчених економістів, фахівців з обліку, контролю та оподаткування, серед яких слід відзначити таких: Бержанір І.А., Бутко Н., Булат Г.В., Вітренко О.В., Верига Ю.А., Верхогляд В., Гевчук А. В., Добрунік Т. П., Дубовик М.Ф. Зарудна Н.Я., Зінченко О.В., Карпова В., Кононенко, Л. В., Матицина Н.О., Михалків А.А., Мулик Т.О., Онищенко В., Паянок Т. М., Пінчук Т.А Плікус, І.Й., Поліщук О.М., Попова В.Д., Пугаченко, О.Б., Степаненко О.І., Томчук О.Ф., Хомин П., Чакалова Н. С. Юрківська Т.С., Ямненко Г.

Проте розгляд теоретико-практичних та прикладних аспектів щодо дебіторської заборгованості в системі обліку, контролю та оподаткування підприємств залишається завжди актуальним.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо організації обліку та контролю дебіторської заборгованості та виявлення альтернативних напрямків її управління.

У відповідності до зазначеної мети кваліфікаційної роботи поставлено наступні завдання:

- визначити сутність і види дебіторської заборгованості в економічному, обліковому та податковому аспектах;
- вивчити організаційні аспекти та нормативну регламентацію дебіторської заборгованості в системі обліку та оподаткування;

- окреслити проблемні аспекти обліку та управління дебіторською заборгованістю;
- надати характеристику виробничої діяльності та ділової активності ТОВ «Телекарт-Прилад»;
- оцінити систему обліково-податкового забезпечення дебіторської заборгованості на підприємстві ТОВ «Телекарт-Прилад»;
- визначити недоліки та навести напрямки удосконалення обліку дебіторської заборгованості ТОВ «Телекарт-Прилад»;
- провести аналіз складу та динаміки дебіторської заборгованості за її видами;
- дослідити організаційно-методичні аспекти контролю дебіторської заборгованості в системі управління підприємством;
- узагальнити інформацію та надати пропозиції стосовно удосконалення забезпечення контрольно-аналітичної складової в управлінні дебіторською заборгованістю.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процес функціонування та обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості ТОВ «Телекарт-Прилад». Предметом дослідження є теоретико-методичні основи та практичні аспекти дебіторської заборгованості в системі обліку, контролю та оподаткування підприємств.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження застосовувався комплекс загальнонаукових методів. Були використані методи індукції, дедукції – при дослідженні теоретико-методичних питань обліку та контролю дебіторської заборгованості; аналізу і синтезу – для виявлення спільних та відмінних рис у наукових підходах до сутності дебіторської заборгованості; спостереження та порівняння – для визначення діючої системи обліку та оподаткування ТОВ «Телекарт-Прилад»; статистичні методи – для виявлення основних тенденцій розвитку підприємства; методи порівняння для зіставлення даних фінансової звітності підприємства у динаміці років; абстрактно-логічний метод і метод причинно-наслідкового зв'язку, а також метод аналогії – для удосконалення методики бухгалтерського обліку.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові документи з питань обліку дебіторської заборгованості, фінансова та податкова звітність ТОВ «Телекарт-Прилад», матеріали науково-практичних конференцій, публікації фахівців-практиків у сфері обліку та оподаткування. У процесі написання роботи досліджені і використані наукові праці провідних вітчизняних вчених в області обліку, контролю та аналізу дебіторської заборгованості а також проблематики управління та забезпечення ділової активності підприємницьких структур.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (68 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 86 сторінок. Основний зміст викладено на 78 сторінках. Робота містить 17 таблиць, 21 рисунок.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами дослідження прийняту участь у студентській конференції та опубліковано тези: Хрома В. Класифікація дебіторської заборгованості для потреб облікової системи підприємств. *Напрями розвитку обліку, контролю та економічного аналізу в умовах глобалізації*: зб. матеріалів ІХ міжнародної студентської науково-практичної інтернет-конференції, імені професора Л. М. Крамаровського, 20 квітня 2023 р. Одеса : ОНЕУ, 2023. С. 74-76.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретико-методичні основи обліку дебіторської заборгованості підприємств»** розглянуто економічну та облікову сутність дебіторської заборгованості, її види з метою формування облікової інформації та відображення у фінансовій звітності підприємств; наведено організаційні аспекти та нормативну регламентацію дебіторської заборгованості в системі обліку та оподаткування, умови визнання та оцінки дебіторської заборгованості в обліку та звітності, представлено рахунки обліку дебіторської заборгованості, порядок визначення та оцінки безнадійної дебіторської заборгованості; окреслено проблемні аспекти обліку та управління дебіторською заборгованістю з урахуванням факторів впливу на відображення дебіторської заборгованості в системі обліку, контролю та оподаткування

У другому розділі **«Організаційно-практичні аспекти обліку дебіторської заборгованості ТОВ «Телекарт-Прилад»»** наведено основні види діяльності ТОВ «Телекарт-Прилад», визначено основні правила внутрішнього трудового розпорядку, охарактеризовано порядок подання фінансової звітності, визначено основні показники ресурсного потенціалу та результатів діяльності, визначено фінансову стійкість підприємства; розкрито загальну систему обліково-податкового забезпечення дебіторської заборгованості на підприємстві, документування операцій з виникнення та погашення дебіторської заборгованості, розкрито діючу систему аналітичного та синтетичного обліку, відображення виникнення та погашення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності ТОВ «Телекарт-Прилад»; наведено напрями удосконалення обліку дебіторської заборгованості в контексті формування релевантного аналітичного інформаційного забезпечення формування розрахунків з дебіторами

У третьому розділі **«Організаційно-практичні аспекти аналізу та контролю дебіторської заборгованості в ринкових умовах»** зазначено основні завдання та етапи проведення аналізу дебіторської заборгованості, проведено аналіз динаміки та структури оборотних активів, динаміки та структури дебіторської заборгованості, проведено оцінку ділової активності ТОВ «Телекарт-Прилад», представлено організаційні основи та методику проведення контролю дебіторської заборгованості, наведено форми робочих документів внутрішнього аудитора (контролера) при проведенні контролю дебіторської заборгованості, представлено основні напрями забезпечення контрольної-аналітичної складової в управлінні дебіторською заборгованістю.

ВИСНОВКИ

В процесі проведеного дослідження теоретико-практичних аспектів обліку та контролю дебіторської заборгованості, а також її віддзеркалення в системі оподаткування відповідно до поставлених завдань отримано наступні результати.

1. За результатами опрацювання теоретичних аспектів сутності дебіторської заборгованості встановлено, що дане поняття розглядається науковцями з економічного, юридичного та облікового підходу та у цілісному розумінні представляє заборгованість на користь підприємства, що виникає внаслідок контрактних взаємовідносин з юридичними та фізичними особами та надає право на отримання грошових коштів за раніше здійснені операції з реалізації товарів, робіт, послуг. З метою відображення в обліку та оподаткуванні дебіторську заборгованість поділяють на поточну та довгострокову, нормальну, сумнівну та безнадійну, монетарну та немонетарну у разі розрахунків з нерезидентами.

2. Встановлено, що правові аспекти формування дебіторської заборгованості визначені Господарським та Цивільним кодексами України. Регламентацію операцій з дебіторською заборгованістю у системі оподаткування визначено Податковим кодексом України, яким встановлено основні ознаки безнадійної дебіторської заборгованості. В системі обліку та звітності за національною методологією дебіторську заборгованість регламентують НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти», якими надаються умови визнання дебіторської заборгованості активом; наводиться методика оцінки дебіторської заборгованості; описується порядок здійснення класифікації дебіторської заборгованості та порядок виключення безнадійної дебіторської заборгованості з активів; наводиться порядок розкриття у примітках до фінансової звітності інформації про дебіторську заборгованість.

3. За результатами дослідження проблемних аспектів обліку та управління дебіторської заборгованості на вітчизняних підприємствах, до основних слід віднести такі як проблематику оцінки дебіторської заборгованості; формування резерву сумнівних боргів, відображення дебіторської заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку а систематизації інформації в облікових регістрах, відсутність форм документів, які б спрощували облік, аналіз та інкасацію дебіторської заборгованості, відсутність принципів і системи кредитних умов для покупців. Облік дебіторської заборгованості не завжди ведеться за термінами виникнення та термінами погашення (групами прострочення), що ускладнює контроль за погашенням дебіторської заборгованості, достовірністю розрахунку резерву сумнівних боргів. Саме комплексний підхід до вирішення проблем обліку дебіторської заборгованості забезпечить належне формування показників фінансової звітності, а також дасть можливість оперативно і в повному обсязі отримувати необхідну обліково-економічну інформацію щодо формування

дебіторської заборгованості та її своєчасного погашення з метою управління фінансовими ресурсами підприємства.

4. Зазначено, що до загальної спеціалізації ТОВ «Телекарт-Прилад» відноситься виробництво продукції для силових структур і виробництво продукції енергетичного сектора. ТОВ «Телекарт-Прилад» є активним учасником у конкурентних закупівлях. За критеріями, визначеними у Законі «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність підприємств, підприємство ТОВ «Телекарт-Прилад» відноситься до суб'єктів середнього підприємництва, складає повний комплект фінансової звітності відповідно до НП(С)БО 1. Знаходиться на загальній системі оподаткування та є платником податку на прибуток. Нарощування виробничо-ресурсного потенціалу підприємства відзначилося на стрімкому зростанню обсягів продажів та відповідно й чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг. Негативна ситуація состерігається у зниженні прибутковості операційної діяльності, а відтак й загальної фінансово-господарської діяльності. Фінансовий результат від операційної діяльності у 2021 році ставив лише 4793,0 тис. грн проти 94775,0 тис. грн у 2019 році, а чистий прибуток відповідно 5960,0 тис. грн у 2021 році проти 81433,0 тис. грн у 2019 році. Підприємство знаходиться не у фінансово стійкому становищі, про що свідчить нестача власних обігових коштів для покриття запасів.

5. ТОВ «Телекарт-Прилад» здійснює облік своєї діяльності з урахуванням усіх вимог та принципів, які регламентовано Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», відображення усіх операцій в системі оподаткування, обчислення та справляння відповідних податків та зборів здійснюється відповідно до Податкового Кодексу України. Концептуальною основою ведення обліку та подання фінансової звітності є національні стандарти обліку, МСФЗ підприємство не застосовує. Дебіторська заборгованість на підприємстві представлена такими основними видами як: заборгованість покупців, у тому числі нерезидентів, за відвантажено їх продукцію, товари послуги, заборгованість підзвітних осіб, заборгованість бюджету з надмірно сплачених податків, заборгованість за виставленими претензіями до контрагентів, заборгованість матеріально відповідальних осіб за відшкодування суми нанесених збитків, для відображення яких в обліку застосовуються загальноприйняті рахунки 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами». На основі проведених досліджень у сфері обліку, можна, на наш погляд, назвати кілька проблемних питань, які мають місце на підприємстві: відсутність чіткої схеми деталізації та співвідношення різних видів дебіторської заборгованості у загальній їх структурі; відсутність на підприємстві чіткої методики створення резерву сумнівних боргів, що не дає змогу прослідити стан дебіторської заборгованості.

6. Враховуючи специфіку підприємства ТОВ «Телекарт-Прилад», та залежність визнання дебіторської заборгованості з моментом визнання доходу від реалізації продукції, у господарських договорах слід зазначати найбільш вигідні умови поставки відповідно до правил ИНКОТЕРМС. Особливо це стосується операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності, за якими

дебіторська заборгованість у разі віднесення її до монетарної статті має бути відображена з визначенням курсових різниць. Також, на підприємстві слід обов'язково розмежовувати авансові субрахунки, а саме 371 «Розрахунки за виданими авансами» та 681 «Розрахунки за отриманими авансами» для їх застосування при роботі з контрагентами на митній території України та у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Відсутність такого обліку дебіторської заборгованості при складанні фінансової звітності може спотворювати відповідні статті, а саме форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів» балансу, при формуванні звітності. Наступним при забезпеченні достовірного обліку заборгованості має бути детальне інформаційне забезпечення у контексті формування облікової політики підприємства. Підприємству під час формування релевантного інформаційного забезпечення в обліку дебіторської заборгованості доцільно виділити аналітичні субрахунки, що будуть систематизувати стан заборгованості: 361/Х/1 «Нормальна дебіторська заборгованість»; 361/Х/2 «Сумнівна дебіторська заборгованість»; 361/Х/3 «Безнадійна дебіторська заборгованість».

7. За результатами проведеного аналізу встановлено, що на підприємстві загальна вартість оборотних активів у 2020 році порівняно із 2019 роком зросла на 71388 тис. грн., також відбулось зростання таких складових оборотних активів як запаси та значного зростання набула дебіторська заборгованість. У 2020 році, коли діяв гострий період пандемії COVID-19, майже за всіма видами дебіторської заборгованості спостерігається значне зростання, загальна її сума зросла на 134112 тис. грн. Наступного 2021 року навпаки спостерігається зменшення як загальної вартість оборотних активів, так і дебіторської заборгованості. Слід зазначити, що у 2019 та 2020 роках найбільша питома вага відводилася дебіторській заборгованості за виданими постачальникам ТМЦ авансовими платежами, а саме на їх долю приходилося понад 70% загальної суми дебіторської заборгованості. Проте на долю торговельної грошової заборгованості, яка виникла при відвантаженні продукції покупцям за цей період у 2019 році приходилося 22,4%, а у 2020 році – лише 5,2%. Звичайно, що це зумовлено специфікою замовлень на окремі види продукції для нашого підприємства. У 2021 році важелі змінилися – зменшилася доля дебіторської заборгованості постачальників до 45,7% та збільшилася доля заборгованості покупців до 39,5%. Показники динаміки вплинули на позитивну тенденцію до зростання рівня ділової активності ТОВ «Телекарт-Прилад», прослідковувалося зростання значення коефіцієнтів оборотності активів та власного капіталу, що вказує на підвищення ефективності їх використання.

8. Серед основних недоліків та проблемних ділянок обліку, руху та документування дебіторської заборгованості, які виявляються в результаті проведення внутрішнього контролю на промисловому підприємстві можна виділити такі: відсутність достовірної інформації про терміни погашення зобов'язань компаніями-дебіторами; несвоєчасна обробка інформації про стан розрахунків з покупцями та замовниками; несвоєчасна обробка інформації про

стан розрахунків з дебіторами за видані їм аванси; нерегламентована робота з простроченою дебіторською заборгованістю; відсутність даних про зростання витрат, які пов'язані зі збільшенням розміру дебіторської заборгованості; використання невідповідних рахунків в обліку. З метою аргументації виявлених порушень на підприємствах необхідним є формування робочих документів внутрішнього контролера (аудитора) з питань виявлених розходжень у системі обліку та звітності. Підприємству ТОВ «Телекарт-Прилад» необхідно розробити положення про організаційну структуру внутрішнього контролю, в якому повинні бути описані всі організаційні ланки із зазначенням адміністративної, функціональної, методичної підпорядкованості.

9. Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю на ТОВ «Телекарт-Прилад» має бути спрямовано на формування реєстру ключових дебіторів по видам продукції, виконаним роботам та наданим послугам, сегментам, ринкам збуту тощо; розробку методичних підходів до розрахунку та аналізу ключових показників дебіторської заборгованості підприємства в історичному тренді та у порівнянні до середньоринкових показників (коефіцієнтів оборотності дебіторської заборгованості, співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, ефективності інвестування коштів в дебіторську заборгованість тощо). формування реєстру «старіння» дебіторської заборгованості по строкам виникнення з аналізом поточної, простроченої та безнадійної заборгованості; Розробку політики формування та обліку резерву сумнівних боргів. Складовою частиною контролю в галузі управління дебіторською заборгованістю повинна бути оцінка позитивних і негативних наслідків кредитної політики підприємства, яка має бути спрямована на визначення оптимального балансу між ліквідністю та прибутковістю підприємства. Визначення кредитної політики має передбачати: визначення ключових категорій покупців, визначення розміру кредитного ліміту та термінів його надання в залежності від раніше окреслених категорій покупців, визначення можливих забезпечень комерційного кредиту (гарантії), визначення системи заохочування; визначення системи штрафних санкцій за прострочення виконання своїх зобов'язань покупцями продукції. Процедура інкасації дебіторської заборгованості має передбачати як превентивні заходи (організація процесу своєчасного виставлення рахунків на оплату, попередніх нагадувань термінів сплати тощо), так і заходи по інкасації простроченої дебіторської заборгованості.

Застосовані регулятори управління дебіторською заборгованістю зроблять свій позитивний внесок у забезпечення стабільного фінансового стану, кредитоспроможності, інвестиційної привабливості, зміцнення конкурентних позицій на ринку, забезпечення стійкого розвитку підприємства ТОВ «Телккрат-Прилад»

АНОТАЦІЯ

Хрома В.С. «Дебіторська заборгованість в системі обліку, контролю та оподаткування підприємств (на прикладі ТОВ «Телекарт-Прилад»)»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності
«071 «Облік і оподаткування»

(шифр та назва спеціальності)

за освітньою програмою «Облік і аудит».

(назва освітньої програми)

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2023.

У роботі розглядаються сутність та види дебіторської заборгованості, нормативно-правове регулювання дебіторської заборгованості в системі обліку та оподаткування підприємств, проблемні аспекти обліку та управління дебіторською заборгованістю, організаційні основи контролю дебіторської заборгованості.

Проаналізовано основні економічні показники розвитку підприємства, стан та динаміку дебіторської заборгованості, показники ділової активності підприємства, діючу систему документального оформлення та обліку дебіторської заборгованості, методику контролю

Запропоновано впровадження аналітичного обліку дебіторської заборгованості за термінами погашення, впровадження системи управління дебіторською заборгованістю та внутрішнього аудиту на підприємстві.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, аналітичний облік, синтетичний облік, оподаткування, аналіз, контроль, управління

ANNOTATION

Khroma Viktoriia «Receivables in the system of accounting, control and taxation of enterprises (on the example of Telekart-Prylad LLC)»

Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty

«071 «Accounting and taxation»»

(code and name of the specialty)

for the educational program «Accounting and audit»». –

(title of the educational program)

Odessa National Economics University. – Odessa, 2023

Thesis deals with the essence and types of receivables, regulatory and legal regulation of receivables in the system of accounting and taxation of enterprises, problematic aspects of accounting and management of receivables, organizational bases of control of receivables.

Author analysis the main economic indicators of the enterprise's development, the state and dynamics of receivables, indicators of business activity of the enterprise, the current system of documentation and accounting of receivables, control methods.

We have recommended the introduction of analytical accounting of receivables by maturity, implementation of the receivables management system and internal audit at the enterprise

Keywords: accounts receivable, analytical accounting, synthetic accounting, taxation, analysis, control, management